

دەرمانگه‌ری کوردی

نووسینی

پروفسور هبوا عمراحمه

1982

پيشه‌كي

نوهی که به لنگه‌ی ناوی و میج گومل نپانه، پینه‌نوه نورهه ، که سروقی کلنه‌کانه سه سروشت ونه وروبه‌رو ، نه‌وا تیش به‌هه‌مان شیوه و عیندگی جهاواز کلنه‌که نوه سه سروقی ، کاتی نعم په‌پوشدی به تیک شپن و به‌جوریکه لی دتی که هیزه‌کل سروشت ونه وروبه‌رو زال بن به‌سه‌ر بونی مروی‌خا ، وا‌نومله‌نا تاسی‌پنه به‌تسجام دتی که‌پن نه‌لین - له‌خوشس - جاج نه‌خوشی لعش ، هیشک ، دموون بان نه‌خوشی کوزمه‌لا‌په‌لی‌پن نه‌خوشی لعش و مکر سه‌مابردن ، گه‌مابردن ، هه‌توبردن ووشک بوته‌وه .

هه‌مدتی جنر هیزه‌کات سروشت ونه وروبه‌رو ، هینله‌کات به‌رگری لعشی مروقی لا‌ویز نه‌کهن ، پاریسی ژوربون و گنه‌سعدن و به‌عیر سوونی [میکروب] و [مته‌خوز] نه‌ده‌ن ونه‌صانمش په‌لامتری نه‌مدامه‌کان له‌سی مروقی نه‌ده‌ن ونه‌خوشیان نه‌عین .

سروشت و دهوروبه‌رو ، که‌حول‌فینه‌ری تم نهارسه‌نگی پشمن چه‌سدان هوزکله‌پشمان خول‌فاندیوه ، بو‌چاره‌سه‌ری تم نهارسه‌نگی - نه‌خوشی - په‌له‌وه‌کات‌وه که‌سروقی شانشای گزو گیاه‌وهرجت و نازله ، سووی‌لی وه‌رگرنبون و پرایسلیون بو‌سودو که‌لکی حوی ، نه‌کان سعونا و مرستی‌با په‌نای بو‌بردون ، کاتی ناسامی و برینداری په‌سی بو‌برسون و دهور و تپلمری ناسامی و برینداری په‌گه‌لی نه‌ده‌م هینلون - به‌مه‌سانسلیکی بخرج وزه‌نگی که‌نه‌پوری تیارکردن و دهرمتساری ینک هینسوه و ههر نه‌سپیدی میزوروه‌وه گه‌لان بووه‌وه نه‌وه‌پش - وه‌پلرین‌لاره‌وش خول‌فونه‌پل ولیکی لاند‌تیره‌به‌کلریر لوه - کورد‌پش به‌کینکه‌له‌ونه‌تیرای که‌له‌پوری دهرسنگری هینجگر زه‌بگنه .

نوه‌ی جنر سه‌رنجه ، هه‌مدتی نازول ، به‌ه‌ای هه‌نسی پووه‌کلنه‌که‌پین تپانگیان نه‌کهوری و تپیر له‌وه‌گه‌رانه‌نه‌که‌هون وک‌ده‌رسلی دهره‌که‌پان دست بکهوری . بو‌نومه‌که‌ نازله‌لی بو‌چه‌ند ریزی پشمن بان سه‌پریاکا ، نووش زانه‌سک و گرتی لعش و جنر - حوی تاگرتی ، به‌دوای دهرمان دهره‌که‌پا نه‌گرتی ، نا‌نگانه‌پووه‌کنی بلوی - پرن‌تیره‌به‌به‌سوی ق‌نه‌کلوروزی لی معرفت . پش منوره‌په‌ک گه‌سه‌رپش نازله‌له‌که‌سبیت له‌سی نووش - به‌له‌پره - نه‌پن وچی له‌سکل‌فای لعش و له‌گرتی و زانه‌که‌پرگرتن .

پزیشکانه‌ی میللی بان که‌له‌پوری ، نه‌چه‌ند دتی‌به‌گه‌وه‌پاریسی جیک بوته‌وه‌ی نه‌خوشی نه‌دات :

۱- له پرتی به روزگرنه وهی به رگری لهش

۲- له پرتی زالی بوون به سه ر هوزگری نه خوشی به گه دا

۳- له یاریده دان لهش بوزوو ساریژبوونه وهوزوو گه راته وهو دوزخی پیش نه خوشی به گه^(۱)

۴- له پرتی - گهنده چاره وه - placebo .

گهنده چاره بریتی به له ماده به کی سست (ناچالاک) ، شینو به کی سه رنج

پراکتسه ری نه درتی و نامیکی تلی و نه کرتی دهر که ونوه^(۲) ؛ له ۳۵٪ ی

نوهانی نه خوشی له شیان هبه و نه ۴۰٪ ی نوهانی نه خوشی هیشک و

نه روونیان هه به ، به گهنده چاره ، چاک نه به وه . نه مهش له وهه زی به که

ماده ناچالاکه که کار له نه خوشی به که بیان بکار چاک بیان بکاته ره ، به لکرو ،

کار بگری به کی دهر ون نهی . بو نمونه ؛ دهر که ونوه گهنده چاره وه له مرزلی

نه کات که متر هه ست به نزار بکات .

کتور - هلندان ماهر - ی سه روکی پریکخراوی نه ندرستی جیهان^(۳)

له اری گرنگی و رولی دهر مانگری که له پوری به وه نهی ؛

• پزیشکاپان زوری ماره له گژ و گیانا سه گانهه فیرینی^(۴) •

هه لهم پیودانگوه ، پریکخراوی نه ندرستی جیهان - WHO له مانگی

ملهسی ۱۹۷۶ - ز دا کومه له به کی پزک هینا بو بشت گیری و ارمهن و

په ره بینان پزیشکاپان میلی .

traditional medicine ، که به زمانه که بیان برینی بوو لهم حالانهی

خواره وه ؛

۱- به چاونکی مضر خوره له لایه نه کاتی پزیشکاپان میلی پروانری ، تا کو

بنوان هاوکاری بکات له پاراستن و چاک کردی نه ندرستی خه لکی دا

۲- دوزینه وهی لایه نه بلنه کتی و سرینه وهی لایه ن به دو چلو به ستی نیابا .

نه مهش له به رووشنای زانسی تویی نا به روه نه برتی .

۳- هلندان و پشته گرنن و پاراستنی شاره زلمی ورده کاری و زانیاری به کانی

پزیشکاپان میلی وسودی وهر گرتی له زبر پوناکی پزیشکاپان تویی^(۵)

پیش نه وهی بجهه زاکروکی بامه که وه ، باشتر رایه بزاین نه به ستیمان له

دهر من و دهر مانگری چی به ؟

دهر من : دهر مان ماده به که ، سه روشنی یا نیمچه سه روشنی

یان دروست کرو وه کار له شینو ورمانی شانه کانی

لهش نه کا - پاکو لهو میکروزیه نه کات نه چینه له شه وه ونه خوشی

دروست نهکا . یان جینگه‌ی ماده‌یه‌کی کهمی نلو لهش پر شه‌کاته وه رطه هوزمون و کاتراو فینلپه کان . یان دژی شیو په‌نجه - cancer - به‌کاردنی یان کلرله زاووزنی نهکا . نو دهرمانانه‌ی یو تنگه نغمسی و هموی گه ده به‌کار یی کلرله شیوه و فوملی شانه‌کانی گه ده بوژی و بوزریچکه‌کانی هموا شه‌کن . کس لپه ، ناوی - په‌نسلین - ی ته‌بستنی کبزر کوشتی - میکر زیه - به‌کاردنی . شو مادانه‌ش جینگه‌ی ماده‌یه‌کی کهم پر نه‌که‌وه وهک ۴ [ناس] کلنی [کهم خونی ناس کهمی] ، پت هوزمون کلنی کهم دهردلی هوزمونه کان . نو دهرمانانه‌ش که دژی شیر په‌نجه به کوشن زورن .

ده رمانیش شیوه‌ی به‌کاره‌ننی زوره . وهک جینگه‌ی به‌کاره‌نناتی - مه‌لحم یو فوخوشی پست و چو - یان دهرمانی مور (جینش فیلریت) یو کهروی ناو دهه . دهرمانی سوور (ماکروکروم) بوسونای - یان دهرمان وا به‌کاردنی بچینه نلو له‌شه‌وه و به‌هوی خونپه‌وه به هم‌وو له‌ش دا سلاو شه‌په‌وه ، شه‌ش به‌چند ریگه‌یه‌کی تایه‌ن .

یه‌کهم - خواردن : له‌شیره‌ی خه‌پله (خوب) ، شه‌ریه‌ت (شورب) ، گیرلوه (محول) ، یان تور (مسحوق) ، شه‌مانه‌ش بقوریت ندرین وهک زوره‌ی خه‌پله کان شه‌ریه‌ت . یان شه‌ریه‌ت وهک خه‌پله‌ی (فیلرین سی) یان شه‌ریه‌ت وهک خه‌پله‌ی (نمچی شه‌پله - دژ شه‌رشلوکی گه‌ده) - یان له زور زمان دا شه‌پله‌ر پته‌وه تا شه‌و شه‌ریه‌ت وه‌وه له نلو بوشی ده‌وه وه‌هل شه‌ریه‌ت خه‌پله‌ی (شه‌نچیلک) که‌بو (سنگه‌ده) -

ذبحه‌الصدریه (به‌کاردنی

نووه : به‌هوی (شافت) وه .

وهک شافتی - ریغایین - بو ناداری منال ، شافتی - ده‌کولاکس بو‌گرتی ،

شافتی - تلاییل - بو‌یاداری =

سینی هم : به‌هی لیدای دهرزی به‌وه :

۱- زور پست : وهک لیدای هوزمونی (سینولین) یو دهرده - شه‌کره ، ماده‌ی

(نهدرینالین) بو‌کانی فره‌هه سنباری بو - به‌ره‌هنگ - تنگه شه‌سی -

۲- به‌ماسولکه : شه‌ریه‌ش له‌بهر چوند هوزمونه‌ک به‌کاردنی وهک شه‌گر

کارینگه‌ری به‌کی دژر خایه‌ن منل و پست : یان هه‌ندی ماده‌یه‌یه به‌هچ

ریگه‌یه‌کی تر ناکری - وهک (پروکلین پفسلین) .

۳- به‌ده‌مار - به‌خه‌ن شه‌پله‌ر - شه‌ش بو شه‌مادانه‌ی نان به‌ماسولکه بکری ،

ده‌نا شه‌سوتینی یان نازاری زوره وهک دهرزی - فیلرین سی - . یان کاتیک

که پیوسته کارینگه‌ری دهرمانه‌که زوره زوری دهریکه‌ونت

۴. بۇ نۇر جومگە : وىك بۇ بادارى .

ھە بۇ نۇر شىلەي دەۋرى پەتەكە دەمار (۲.۴.۴) كاتى ھەو - كىردى پە رەدى
مىشك .

دەرمانە كوردى پەكان تەنيا لەشىۋەي (مە لەم و خەبە و تۈزۈر گىراۋەو
شەرىت و شافت) داپە .

دەرمانگەرى : ئەۋزاتتەپە ، يان ئەۋ كۆمە ئە شارە زايى و پىي و شۈنە بە ،
دەرمان پىي ئەمادە ئە كرىي .

دەرمان زايى : ئەۋ زائستەپە بەسى كارىگەرى دەرمان بۇ سەر لەش و
كارىگەرى لەش بۇ سەر دەرمان ئە كرىي .

دەرمانگەرى كوردى :

ئەۋ كۆمە ئە شارە زايى و پىي و شۈنە بە ، كورد لەمىنەي مېز رومە ،
پە كازى ھىناتە و فېرى بوۋە ، بۇ ئەمادە كىردى دەرمان ، لەسروشت و

دەۋزىر .
دەرمانگەرى كوردى بە شىكە ئە پىشكايەق كەنە پورى كوردى ، كە

ئە كرىي بەم بە شادەي خوارە ۋە ؟

۱- پىشكايەق فۇلكلورى

۲- دەرمانگەرى

۳- تېمەل سازى

پەگەم : پىشكايەق فۇلكلورى : ئەۋ ھۈرپا پە تانە ئە گرىتە خورى كە بۇ
چارە سە ركرەل نەخۈشى و بارە نا ئەسايى بە كان پە كاردىت . ئەمەش دەۋ

لاپەنى ھە بە :-

۱- لاپەنى بەدەفەر : نىمە ھىلىكى پاست و چەپى بەمە را ئەھىيىن و بىلىيان
ناكە بىن ، ئەمانەش وىك .

* نۆشۈتە ، دوعا .. ھند .

* چاۋبەستىن .

بۇزۇرتەر ۋە رىختى لاپەنى بەدەفەرى و چاۋبەستى يان ، ئەم رۈۋداۋەتان بۇ
ئە گىرە ھەۋە .

* كابرابەكى چاۋبەست بەرەنەۋى دەرتە چىن ، كە نۆشۈتە دوعاكانى ھەۋە
دەرد و نەخۈشى بەك ئەپەرىتىن .

خەلىقنىكى كىزىكى ئەبە لەلا ، تروشى ژانە سەرىكى مە ختەپورە . پاش
ئەۋەي (پىنج دىنار) ئەدەنى ، نۆشۈتە بەكى (ژانە سەرى) بۇ ئەكا ، پاش

چەند رۆزى كەس و كازى نەخۈشە كە دىنەۋە لايى كابرابى چلو بەست و پىي

ئەلېن ژانەسەرى كېچەكە ھەر مەلۇم . ئەۋرىشى ھېچ خۇي ئېك ئاداۋ ئەلى ؛ من
نوشتمى ژانەسەرىم بۆگۈر دۈۋە ، بەلام ۋادىلارە نە خۇشى بە كەى
ژانەسەرى بە ، (صلحاع) ، (صلحاع)
۲- لا يەنى باش ۋە بەسۈد :

ئەم لا يەنە چارۋەسى تىلى بە ، بەھۇى چەند ئىفرۇسلىدن - الايجە -
Inspiration ئېكەمە ، يارمەنى نەخۇشەكە ئەدەنى ، پىن مېشكى بەكار نكەۋە
خەرىك ئەكەرى ، تەمەش ئەكەرى بەدوۋ بەشەۋە ؛
لا ئەۋ بەشەى مېشك پۇلى تيا ئەيىنى :

ئەۋەى پۈۈن ۋ ئاشكەر اېە ۋ بۈۋە بەنگە تەرىست لە دەروۋوزان نۇنى تا
نەۋە بە ؛ كەمىشك لەپەك كاتتا ھەمروى چالاک زىبە ، بۇغۇنە كە مرۇف
نەخەۋى ، ھە مەۋ مېشكى لەگەلپا ناخەۋى بەلكو چەند كۈمە لەخانە بەك -
دەمارەخانە .

لەپەككى لە مەلەتتە كان مېشك دا بەچالاکى ۋ بە ئاگىلى ئەمەيتتە بە .
ئېشى ئەۋە مېشكى مرۇفەكە لەكالى پىۋىست پان ئەۋكاتە دا بېندار بكانەۋە كە
ھە زىنەرىكى دەۋەكى (external stimulus) ئەكەۋتە ھەزاندن ئەۋ
كۈمە لەخانە بەى پۇلى - پاسە وان - ئەيىن . (پافلوف) گەيشە دۈزىنەۋەى
پاسا بەكى بە نىرخ لەدەروۋوزان ۋ كارى مېشك دا ، بېرى بە لە پاساى (بەكى
ئەۋى نر ئەرسىيەۋە - mutually exclusion) راتە گەر دە مەزە شلە بەكار نكەۋە
خەرىك بۈۋ ئەۋا ئاتولى بەكارىكى نر ھەلسى ، گەرىنى ھەلسا ، ئەۋا
كارى بەكەم زىر ئەكەۋى ۋ نەسرتتەۋە . بۇغۇنە چارەسەزى نىزگەرە
Hiccough ئەگەر مەۋقۇ كەۋتە نىزگەرە . لەكوردەۋاريا

مېشكى نىزگەرەكە ، بەشنىكەۋە خەرىك ئەكەن (رەك پىزى ئەلېن ھەۋەت
قۇم ئاۋەك دۈۋەى بەك بىخۋانە ۋە ، پىن پىزى ئەلېن بۇغۇلانى شى كوردۈۋە
ئەپتەبىر كوردەۋە) بەمە نىزگەرە كەى لى ئەكەۋى
ب - ئەۋ بەشەى ماسولكە پۇلى تيا ئەيىنى ؛

۱- نلوك ھىتانە ۋە

۲- فرىشك ھىتانە ۋە

۳- زالوۋ ھىتانەۋە

۱- شىلان

شىلان ۋ كۈلنج :

لەئەنجامى ھە مەۋ چالاکى ۋ كىرژ بۈۋى تىسكە ماسولكە كان لەشەۋە ،
لە ئاكامى سۈنلەنچكى بىن ئوكسجىنى (گلوبۇكوز) ى ماسولكە كەۋە ، دۈۋ

پاشهرو دروست نهی (لاکتیک ئەسید و پاپروئیک ئەسید) ئەم پاشهروا بە
هۆی خوینەوه تە گۆنزرینەوه بۆ جگەر و لەهۆی گۆرانی تریان بەسە را ئیست
کاتیگ ئەم مەسولکە سەرمايان ئەم ، ئەوا

۱- بۆ گەرم بوونە وە لەش ، مەسولکە کل جۆرە کرۆی بە کێانی ئەکە وئێ و
بەسە و زەر پاشهرووی (لاکتیک ئەسید و پاپروئیک ئەسید) بەر هەم دیاپین

۲- سەرماکە و لە بۆری بە خوینە کل مەسولکە کل ئەکات کە کرۆین ،
بەهۆی ئەمە وەکە مێرلە پێرست خەرتن ئەگاتە مەسولکە کل و کە مێرلە

پێرست پاشهرووی کرۆ بوونە کە لە ئێدانه شووری و بەسە ، هێنکی زۆرتر
ئەپووست پاشهرو (لاکتیک و پاپروئیک) ئەسید کۆ ئەبێتەوه . ئەم

پاشهروانە ئەبێتە هۆی دروست کردنی مادە یەکی پێی ئەروتری (مادە ی-
پ) ، پروا وایە کە (پۆستوگلاندین) ی ئەم مادە ی (پ) ، دەروئیکاتی

هەست ئەواوچە کە دا ئەهزرۆینی و ئەبێتە هۆی ئەو ئازار و لەش دا
هێزوانە ی پێی ئەروتری گۆنچ . ئەگەر مەزۆفیک کۆرێنچ- کردووشیلرا ،

بەو شێلە سوری خۆینی مەسولکە ئیترۆه کە چالاک ئەبێتەوه و پاشهرو کل
داتە شوڕین و نایە هۆی دروست بووی زۆرتر مادە ی (پ) . بەسە کۆنچە کە
چانە بێتەوه .

دووم : دەرمانگەری : بە درێزی پاشان ئێی ئەوین .

سێ هەم : تێمار سازی :

۱- مامانی

۲- ئێک ناسی (ئەست گرتنە وە لە جێ چوو هێنایە وە)

۳- زەر و و بە کار هێنان بۆ پەستان خوین .

دهرمانگه‌ری کوردی ؛

۱- بەرۈبۈمى ئازەل (شىرە ، ھىنگۈبىن) .

۲- پرومك

ا - دراخت و بەرۈبۈمە كل

ب - مە وزە

ج - ميوە

د - ئەختىبە

ه - گول و پرومكى بە بوئ و بەرامە

پىش ئەوھى بىكەيشە مۇنە ھىتابەوۋە باس گەرنى مە زلق و پەلئىكى

دەرمانگەرى كوردى ، باچەند مۇنە پەئۇ پەيئىدەوۋە كەرائەى زاستى لەبارمان

بۆكۈلۈە

۱- شىرى ئالەك بۇ چلوئىشە :

شىرى ئالەك بەكەر ئەھىزى بۇ چلوئىشە . Conjunctivitis

پالەى زاستى

شىرى ئالەك تۇرخلە و مادەى زىتوۋى ئايە ، ئە گەن تەر مېكروبا ئەھەتتىكى كە چەوگەنى

پەشائەوۋە بۇتە ھىن مېكروبا پارەى ئاۋېزىش ئاۋى چار ، ئو خاۋەدماۋ ئەش

۲- دەرئەدەن Antibody : سىن جۈز دۇقتەى تىببە ،

IOA, IGM, IGG

ب - پارىدەدەرال : complements

ج - خەئەى لىمفۋى و قەبگەر lymphocyte , macrophage

د - ئەوختانائەى دۇى - ئابىرەس - مادەى - ئىتتەر فىرۇز Interferone -

دەرئەدەن

۲- ھەر لە زۇر كۆنەوۋە ، ناكو ئىستائىر لە گوپد و شارۋچكە كا ئدەكە - زام -

برىن - ئىك لەسەر لاشەى گىلئەلئىك ھەست پىن ئەكرىت ، بەم شىۋەپەى

خوارەوۋە چارنە كرىن ؛

پەك دوو نلى كوردى (نىرى پەك ھە زامى) ئەھىزى و بەچەند ئۆپەك ئۆ

ئەكرىن و تا چەند رۇزى - ئەو پەرى سىن رۇز - لە شۋىئىكى شى داردا

ئەدبىئىئەوۋە نا - كە پروو - fungus ھە ئەھىن ، ئەو سائە نانە كە پرودارە كە

ئەھىزى و ئەخرىنە سە پروۋى برىكە و پەئى ئە بەستىرى ، پەئى چەند

رۇزئىك كە سە پىرى زامە كە ئەكرىنەوۋە ، ئە پىرىن سارىئۇ بوۋە ،

رائەى زانستى .

نانەكە ، كە تاكو چەند رۇزئىك لەو شۋىنە شى دارەدا ئەھىزىئەوۋە -

كە پروو - ھە ئەھىن ، ھە ندىن جۈرى ئەم كە پروانەش مادەى -

ئەننى پىرىنئىك Antibiotic - ى ۋەك (پەنسىلېن - penicilline) دەرئەدەن ،

که گه شەئى مىکروبه - ککلى ترژە، وەستىنى و يارىدەئى ساززى سووى بىرەنە که ئەدا (۱۱).

۳- جىگەر بۆن خۇرئىنى (Pernicious Anaemia)

جىگەرى مەرو مالات ئەدرى بە مروفئى قوشى بى خۇرئى بە کى بە کجبار سەخت برونى ،
راقەئى زانستى :

جىگەر جىگەلە وەئى چوگىكى باشە بۆ خۇراکە بئەرەق بە کافى وەك کاربوئەيدرهئىت و پروتېن و فېتامېنەکان ، ھەروەھا ھېتلىكى زۆر مادەئى (فولىك ئەسېد - Folic Acid) ى^(۱۲) تىبايە ، کە مادە بە قى زۆر پۇرېستو بئەرەق بە بۆ دروست کردى - خۇرئەئى سوپى خۇرئى Red blood corpuscle -
(۱۳) ، ئەم مادە بە گەر لە خواردا تا زۆر تەم بوو يەنە بوو ئەوان خۇرئى بە کى پېس دروست ئە کت ، چونکە لەش ناتوانى - فولىك ئەسېد - دروست بکلت .

۴- رېئولس و شتى ترش بۆلئىسکە نەرمە - Rickets

رېئولس و شتى ترش ئەدرى بە منالى کە نىشاسەئى ئىك نەرمە لىدەر کەونى ، ھەروەھا ئەدرى بەو (سکېر) ەئى نىشانەئى ئىك نەرمە (Osteomalacia) ىلى دەر کەونى .

راقەئى زانستى

رېئولس چەند جۇرە ترشەلۆكى تىبايە ، شتى ترشيش ترشەلۆكى تىبايە ، کە ئەخۇرئىن ، نەوندى رېئۆلە بەرە و ترشئىنى (Acidic Medium) ئەبەن . ئەم نەونە ترشەش يارمەئى مۇپىنى (کالسىوم - Ca) ى ناوخواردا ئەدات لەلایەن رېئۆلە ، ئەم کالسىومەش ئەبئتە ھۆئى تېر کردى ئىسکەکان بە کالسىوم و رەق بوونەو يان (۱۴) .

۵- ئەماتە و پېومەئى زەردەو الە و زەردەزىرە :

کە زەردە و الە بەك يان زەردە زىرە بەك بە مروفئىکەو ئەماتە بەك ئىغىزى و لە شوبى پېومەئە کە ھەل ئەسورى .

راقەئى زانستى :- زەھرى زەردەزىرە و زەردە و الە - تەخت ، ن (۱۵)

و بە مادە بە کى ترشەلۆكى وەك (ئوكالىك ئەسېد) ھوتا ئەبەن کەلە ئەماتە نا ھە بە .

۶- چا ، گول ، خەلوزى ھاراو :

بە کار تەھىنئىن و ئەندىن بە مروفئى کە مادە بە کى زەھرىان خواردا - نىكى زەھراوى خواردا .

پالەي زانستی :

چا ، مادەي (تليك ئەسید - Tannic Acid)^(۱۷) ي تيلە ، گول ترائي مستي
(Adsorption) ي ھەبە ، خەلوزيش كەمادەي (كاربون) ، مۇدە
زەھرىيە كە ئەمىتى ، ھەر سىكياي ھىننى ئەو مادە زەھرىيە كەم
ئەكەنەو كە سە رە سەلە گەدە و پىخولەدا بە مە نايە لن چىتر زەھرە كە
لە پىخولە كەو وە بۇ رى .

۷- ئاروو : خەياريكى نازە ئەمىترى پىك ئە كرى ، تىرەكلەمەي بە دىوي
ئاو وەدا ، لە سەر ئەو پارچە مەي لەش فا ئەنوتى كە ئازارى ھە يەو
ئە بە سترى ، ئە مە بە تايەت بۇ يادارى و ئازارى بادارى ئانە سەر بە كاردىت .
پالەي زانستی :-

ئاروو بە ئايەت ئە ر بە شە ي نىك نوپكە كە يەن خەستى يە كى چا كى
مادەي (سالىسىلىك ئەسید - Salicylic Acid)^(۱۸) ي تيلە ، كە لە دە ر مە ئازى
نوتى دا بە كاردىت بۇ نازار بىرى بادارى - Rheumatism . پىك ھاتورە كان
پىك (ئە سىل سالىسىلىك ئەسید) كە ئو و بازرگانى يە كە ي (نەسپىن)
(۱۹)

۸- زەردىنەي ھىلكە بو كرىش سەر :

زەردىنەي چەند ھىلكە بەك لە سەر و ئۇ ھەل ئەسورى و پاش ماو و بەك بە
ئاو و سابون ، ھە ر بە ئا و ئە شۇردىي بە مە كرىشە كە ي نەئىتى .
پالەي زانستی :-

كرىش لە ئە نجامى خەست بوونە و بو ووشك بوونە مەي ئەو مەنە چەورىيە
وە دروست ئەن ، كە لە چەورىيە گلائە كانى مووى ئۇ و سەر وە دەر ئەدرىنە
سە ر پىستە سەر .

زەردىنەي ھىلكەش ، مادە ي ، كۆلسترول - ي زور ئايە ، كە لە سەر پىكى
كرىشلىق ھەل ئەسورى . ئەو كۆلسترول - لە گەل چەورى كرىشە كەدا كۆ
لە بەك

ئەكەن و جۆرە خويى يە كى ئورگانى دروست ئەكەن كەمى كە فېش ئەكاو
چە ورى يە كە دگە شۇرى و بوارى نادات خەست پىنەو ، ووشك پىتە وەو
بىنە بە كرىش .

۹- ئانى بۇر بۇنەزۇكى :

ئانى بۇر ئەدرى بە پىاوى وە جىلخ كۆپ ، بە و ھىولە ي وە چە بختەو . .
پالەي زانستی :-

ئانى بۇر ھىلپىكى بلش قىتامىن e ي تىايە^(۲۰) ، كە ھەندى ئەزقا

دەرماتاسە كان لەو بزوایەدان كەپۆلینكى یەشى هەبێ ، لەگەشت و زۆر كەردن
تۆزى پیلودا

۱۰- خەشتى گەرم بۆسك ئێشە ، جەوهەنەى ئاوى گەرم بۆز ئى گورچیلە ۽
پراڤەى زانستى :

زۆر بەهەى ژانى سەك و ژانى گورچیلە لە نەنجەلى گورچىسوفى (نەرمە
مەسولكە) - Smooth Muscle دیوارى پەخۆلەو مەیزەپۆز - وەدر و ست ئەبەت .
ئەم نەرمە مەسولكانە بە دەرماتى para sympa thomymitic و هەژاندى دەمارى
parasympathatic و سەرمان گۆر و ئەبەن و ژانى دروست ئەكەن .
بە دەرماتى Sympathomyitic و هەژاندى دەمارى - sympathetic
گەرمایى خۆ ئەبنەوه و گورچى بە نەلین و ژانە كە نەلین .
۱۱- دەركە ئى جگەرە بۆدان ئێشە :

یەكەم وەكو گەندەچارە كار ئەكەنە سەر نەخۆشە كەو هەستەكردن بە
نازار ، كەم ئەكەنەوه .

دووەم ئەو دەمارانەى ئازارى دای ئێشە ئەگۆرێنەوه ، هەستە دەمارن و
هەستیش بە ساردى و گەرمى ئەكەن . دوكە ئى جگەرە گەرمە ، كار لە هەستە
دەمارە كانى دان و پوك ئەكەو بە گولاستەوه هەستى گەرمى یەوه خەرىكى ئەكەن
و بە پى ی بەسای (هەستى تەوى تر نەسرتەوه - (Mutually Exclusion) ی -
بەلقوف ، هەست بە نزار كرتە كە پان كەم ئەكەنەوه و پى نەلین .
۱۲- گولە مەخەك بۆدان ئێشە :

پۆنى گەلا و پەپەرە گۆنى مەخەك ئەخەرتە سەردانى كلور بۆ ئەهەشتى
دان ئێشە .

پراڤەى زانستى :-

پۆنى گەلا و پەپەرە گۆنى مەخەك زۆر جۆر مادەى زۆر هەلیمى وەك
(مەنشول) ی تىابە ، كە ئەبەت هەم گەرما ئەدەر و پەپەرە كە پان وەرئەگرن و
دەر و پەپەرە كە سارتوسر ئەكەن و دەمارە هەستى بە كان گۆت ئەكەن .
ئەستاش لە دەرماتەخە كاندا دەرماتى بۆدان ئێشە بە كارى ئاوى (Dentex) مو
پى پى بە لەپوختەى پۆنى مەخەك .

۱- شیروئی و درگیراوه کانی

۱- شیر : تاکه خواردنیکه هه موو ماده پیوسته کانی (بو ژیان) ی تیانی ، هه رچه نده ماده ی تلسن و هه ندی قیتسهینی وهك قیتلین (سی - ascorbic acid ی تیانی به : شیری مهر و مالآت كه موزف دلی نه جیه سه ری و نه یخوا ، له گه ل شیری دایك دا وهك به كن ، هه ر چه نده له چه ند ماده به ك دا جیاوازن .

شیری مانگا كه له هه موو جوړه کانی جیكه ناسانتر ده ست نه كه وی ، چ گه رما و گه رم مانگا كه وه یان پاش پاكز كردنه وه و وشك كردنه وه ی ، له م مادانه ی خواره وه پيك هاتوه .^(۳۱)

۱- لؤل : زوړبه ی زوړی شیر ، لؤلوه .
۲- شهكر ؛ هه ر سه دگرام شیر (۴ - ۵ ، ۴ گم) شه كری شیر لاکتوز lactose ی تیله ، ته م شه كره چه ند چا كه به كی هه به له شه كری ترا نی به :-
ا- تله كه ی زوړ شیرین نی به ، له به ر لؤلوه موزف زوو لی ی بیزار نانی .^(۳۲)
ب- كه مژ رلو چوړه خوین ، زوړ به زووی گورچيله وه ده ر شه رته ناو میز و هینلیکی زوړ لؤلوه گه ل خو ی ته دات به ده ر هاوبشتن و میز پروون نه كاته وه میزه ر و دانه شو ری .

ج- یاریده ی مزینی كلسیوم ته دات له ریخوله دا .

د- كلی به هو ی ته مزاجی - لاکتیز lactase هه شی ته كریته وه ، گاز دروست ناكات ، به مه ژانه سك پروونادا

نر شهلوكی شیر lactic Acid ی لی دروست شه ی ، كه ناوه نندی ریخوله ته گوری بو ترش ، به مه یاریده ی مزینی (كلسیوم و فوسفورس و تلسن - ژد ته داو ری له میکروبی نه خو شی به خش - pathogenic ته گرتی له ریخوله دا گه شه بكن .

۳- چه وری : هه ر سه دگرام شیر (۳ ، ۸ - ۴ گم) چه وری تیابه ، زوړبه ی ته م چه وری به (چه وری تیر نه بووه - Unsaturated Fatty acid .

۴- پروتین : هه ر سه د گرام شیر (۳ ، ۵ گم) پروتینی تیله ته میس دوو جوړه ؛

ا- پروتینی شیر - lactalbumine ۵۰ و . گم .

ب- پروتینی كلزینو جین - caseinogen - (۳ گم) .

ه- كاتزا :

ا- سو دیوم (Nat) : هه ر سه د م لم شیر ۱۵ ملگمی تیله .

ب- کلسیوم (Ca++) : ۳۳ ملگم له هر سهه مله شیردا .

ج- فوسفورم (P) : ۱۵ ملگم له هر سهه مله شیردا .

د- هر لیتریک شیر ۲.۴ ملگم کالزلی جوراو جوروی نری تیله ، وهك نلس (Fe++) (۱ ملگم) له لیتریک دا .^(۱۳)

۶- فیتامینه کلن :

ا- فیتامین A

ب- فیتامین B

ج- رایوفلاوین

د- نیکوتینیک نه سید

به کارهیناته کان :

۱- بۆقه له وکردنی منل و هرزه کاری له رولا واز .

۲- بۆقه و مرۆقله ی (گاز) و ژاته سکیله ههیه .

۳- بۆکل ساریز بوونه وهی نه خوشی قورس

۴- بۆنازاری گه ده و دله کزنی .

ب- ساست : نهه ماده وهی تیاپه^(۱۴)

ا- ئاو ۸۶.۵٪

ب- پروتین ۶.۰۴٪

ج- چه وری ۵.۷۴٪

د- شه کری شیر ۶.۷۰٪

هه- ترشه لۆکی شیر ۰.۴۵٪

و- خوئی کانزایی ۰.۵٪

ز- فیتامین (D,C,B,A)

به کارهیناته کان :

۱- بۆره وان ، وگازی نلوسک

۲- له یسنه عهخری ، بۆنه وهی روه و تاق داتوه

س- له گه (Sulfen) نیکه ل نه کری بۆ ههوی دوانزه گری Dudenal ulcer

له نه درتی به و نه خوشانه ی زۆر درشینه ره .

ج- کهرتی : فۆریه ی زۆری (ئش خومان) هیه ، saturated fatty acid

هیندیکه بلش (۷.۵) ی تیاپه .

به کلر هینان

۱- بۆله رولا وازی .

۲- بۆنه وانه ی نه رکمی ماسولکه یی گران نه کیش .

د- په تیر :- کلسیوم و پروتینی له سپرزووتر تیاپه ، تلرو شه کری شیر

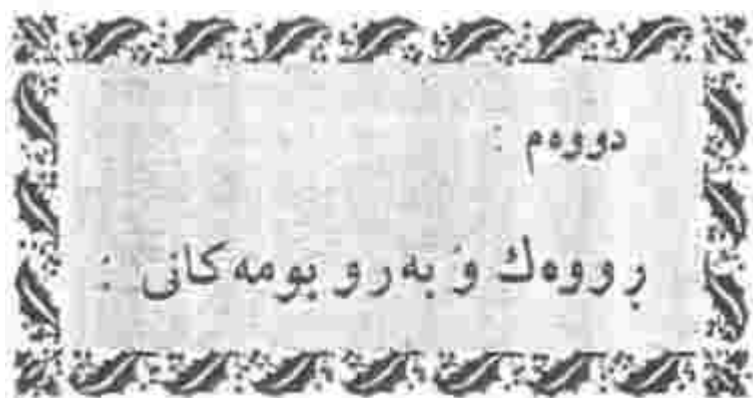
به کار هیئتله کانی

- ۱- بوز نهو منگ و سگ پوانهی (نیسک نهرمی) بلی قی ده رنه کهوی .
- ۲- بوز لاردی ترش لوکی و طله کزنی .
په بیز توانای مشتقی ترش لوک و تلوگی گندهی هه بیه . جاگه رپاش نان
خواردن خورا ، ههست به ترش لوکی و طله کزنی نهللی .
- ۲- هیلکه : دهوله مه نتهیین چلوگی (قی امین ۱) هه به رو بروس نازله لی دا
ههروه ها فینلین (e.c.b.a) ی تیزه ، جاگه نهوهی هینلینکی یاش نلسن و
فوسفورس و پروتینی تیا به .
به کار هیئتلی :
- ۱- ره رینه کهی بوز کریش سهر
- ۲- بوز (نیسکه نه ره)
- ۳- بوز گرنه وهی شکوی (له نیک نلسی نا هه کلر نه هیزنی)
- ۳- ههنگوبین :-

ههنگه هه ل نهستی به گوزنی نهوش کسه (سوکه روز) هه نه شبلی
گول دایه ، بوز جوړه شه کزنی که جهند جا شسرنتره و هه رس کردن و
زینده پالی نلتره (ایفولوز ، دینکروز) .
ههنگوبین جاگه شه کر زور مادهی خدوالی گرنگی بیه وک پروتین ،
خونی کانزایی وک (ناسن ، کالسیوم ، فوسفور ، گوگرد ، کاتزای و هکو
سولفوزم ، پوتاسیوم ، مه گسیج مه نگمیز ، فینلین (سی ، بیکزی) زور
تیا به جاگه نه وهی (۱ ، ۱۶٪) ی ناوه .
به کار هیئتله کالی :

- ۱- بوز سوریزه - ۱ - Measlen .
- ۲- بوله رولا وازی
- ۳- بوز نهوانه ی له توجهن دا میر نه کهن به خویوتادا (Eavesia)
- ۴- بوز نیسکه نه ره .

دووه م :

ر و و ه ك و ب ه ر و ب و م ه ك ا ن ي :

پیشہ کی . . .

یوٹوہوی لہ کاربگہ ری وگرنگی رورہ کہ پزشکیہ کل یگہ بن ، پیوستہ
 بزلیوں کہج مادہ یہ کیان تیدایہ و ، زہر مادانہ چون کار نہ کہن ،

۱- مادہی گانزائی : Menirales :
 • خونئی پوٹاسیوم : گرنگہ بزڈارو چلائی سلسزلیکمر نہمارخلمہ کان ، ہا رورہا پیکھاتویسی

گرنگی شلہی ناوخانہ و ری حالہ بہ^(۱۲) .

• کالسیوم ، گرنگہ بز

۱- پینکھاتر ویتوہوی ٹسٹ

۲- کاری ماسولتکو دھار

۳- مہی خونین .

• سلیسیک نمید : Ciliac Acid^(۱۳) .

لورور رورہ کد داہہ بہ ، بہستہ ارشانہ (Connective tissue) ی لہش بہ ہیز
 ٹہکا ، بہنایہ تی ہی سی بہ کل .

۲- لینجہ مادہ : Mucilage .

جوداگانہ یہ کی ہدیہ ، کہلہ ٹاوانا ہہ لٹہ ٹاوسی ر بارستہ یہ کی لینج
 پینکٹہ ہینی . کل ٹہگاتہ پینولہ کل ٹو نمزئی ر بارستہ کہی ٹہکشی و

دیواری پینولہ ٹہپہ سسوی و بہاٹا ہاتہ وہی گروکردن (defecation reflex)
 ٹہنجام دیت ، ہر لہ بہر ٹہم جوداگانہ یہ وٹک (پورولکمر purgative) بہ کل

ٹہ ہینری . وٹک لہ (جہونجہ) دا ہدیہ .

۳- گلابکو سلید : Glycosides .

ٹہم مادہ یہ لہ دوویہ ش پیک ہاتوہ :^(۱۴)

یہ کم - بہ شی نٹہ کری - Aglycosid .

دووم بہ شی شہ کری Glycone .

ٹہم بہ نہ شہ کری یہ جوداگانہ ی زور توٹوہوی لہ ٹاوداوزو مزینی ٹہدان .

کارہ کہیان :-

۱- ہند پکیان وٹک لہ (تری ریوی و خہرہ سنگ) دا ہدیہ کار لہ ڈل و
 گورجیلہ ٹہکن و میز زور ٹہکن .

۲- ٹہوی لہ (ریولس) دا ہدیہ ہنی ٹہروتری (ٹہنٹراکیونین -
 anthraquinone) بزروانکردن پٹہ^(۱۵) .

۳- ٹہوی لہ (وضہوشہ) دا ہدیہ ، مادہ ی سلیسیلیکی تیایہ ،

لهماناری دا به کژ نه هیری ، کژه کمسی بریتی به له : analgesic

* نازار بره analgesic

* چله ی گه رما خانه بیری anipyretic

* دژی پنداری به anti rheumatic

۴- نهوانه ی تر له بهشی بزرهنگی روهکدا هه یان نهوتتری (فلافلوئوید

lavodoid) دیواری مولوئوئی خوین (blood capillary) په هیز نه که ن (۳۱)

سسابونیت saponites

ووکو لوس کهر ، نهرج کهرهوه بهکار نه هیری بو ووشک بوونه وه و تره قینی

بیست .

هه تلین : tannins

نه به هزی نیشتی پروتین له خانه ی نلو بیسه شانه دا

۶- ماده ی زوو هه لین volatile oils

نهم ملاء چموئوئو زوو هه لین به هه

أ- هه ندبکیان له سهر کژ نه ندما ی دهمار (N.S) کارته که ن ، وهک

۱- برازیانه

۲- ریجانه کیوبله

ب- هه ندبکیان چالاک ی کژ نه ندما ی هه رس (Oil) زور نه که ن و

نله زوری خوارهن نه که ته وه

ج- هه ندبکیان یلوه تی زور میز کردن نه دهن وهک هی نلو (عمر عمر)

۷- پیزیز - resin

وهک روئینه ری بیست بهکار نه هیری بولا بردو یلوه که میخه که ، وهک نه

کژ دا هه

۸- نفضه کان - alkaloids

پنکه اتوری نلیترو جیی - ن ، زورکار نه سهر کژ نه ندما ی دهمار -

نه که ن .. لهو روره کانه دا هه ن که تعن ، وهک

أ- بهلدون belladonna

ب- نه کونیت aronite

۹- نله کان : basic principles

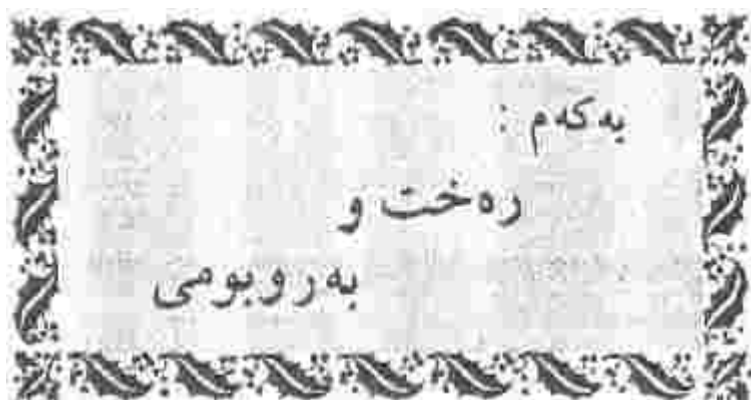
چیزیان نله ، نهمه نیته هزی زور کردن چالاک ی هه رس و کردنه وهی

ناره زوری وهکانه

أ- ریجانه کیوبله

ب- تالو

ج- قاش قاش -

بدکم :

رهخت و

به ر و بومی

۱- به پروو: بلوط: *Quercus Rober*

تویکلی دهنکه به پروو، مادهی گیرگه، خونین وهستینه، نازار بزی تیلیه .

به کارهینلی :

۱- پاش کوتان توزه که ی نه کروی به سر گشت جزوه برینیکه وه ، سوتاوی نهی .

۲- خواردن سود بهخشه بۆ چاره مرکزدن میزکرفه ژیر خو- ی مثل enuresis - .

۳- بۆگیرسانه وه ی خونین به پروو

مايه سیری - pilcs - .

۲- بنلو ، ره شه دار *Uimns procera*

بهره که ی له بهر سینه ردا ووشك نه کرفته وه ، مادهی

- لینج و تانین - ی^(۳) تیلیه . به کاردیت بۆ

۱- وئك چا ، بۆگیرسانه وه ی رهوان

۲- وئك (له دم نیوره در - qarqlr) بۆ ههوی ناردم

۳- وئك بشور بۆ مايه سیری

۳- بادهم *Amande*

مادهی چهوری و خونی کانزار (ئایودین) ی تیلیه .

۱- روزن بادهم بۆ قلیش بووی گزی مەمك

۲- گه لا و گوله که ی وئك چا به کاردیت بۆ کوشتی گرمی

۳- بۆ نهو که سانه ی مله قور ته گلاندیان *thyroid gland* یلن گه وره نهی .

ترشه سماق : *dryopteris filix*

دهنکه ووشك بۆوه کان به کار نه هینری ، ههر وهما گوشراوی دهنکه

تیره کانی به کار نه هینری ؛

۱- دهنکه روشکه کانی مادهی (فیلک نه سید) و (تلین) ی تیلیه ،

گه ربخوری ، کار له کانه سه رگرمی گورسی و نه یان کوزی^(۳) .

۲- گوشراوی دهنکه تیره کانی مادهی زوو ههلینی تیلیه ، نه کرفته شووه

نه پرژیزی به برینی سه پستدا

۳- ناره زوری خواردن نه کاته وه .

ه کز : *pinus sylvestris*

سه لکه سه رزه کالی له به هاردا مادهی (ریزین) وزوو ههلینی تیلیه . پاش

ووشك کردنه وه ، تاکویینج خوله ک نه کولیزری و وه کو چا به کاردیت بۆ

۱- بوناسان کردن دوردانی به لغم - expectorant

۲- بومیز زور کردن - diuretic

۶- گونیز : NOIX

۱- هارابوی تونیکلی سهوزی گونیز تیکل خوبی چیش (nace) نه کرتی بو
سهی کردنهوی ددان .

۲- تونیکلی نعر گونیز بونال کردن لیو (ی نافرته)

۳- گیرابوی هارابوی گه لا گونیز بو کردنهوی ناره زوی حواردن

۷- گونیز *crataegus monogyna*

گول و به رکهی به تبری و ووشکی به کاردیت بو

۱- گوسراوی گول و به رکهی بولا بردن دله واکتی و همین بوونهوه :

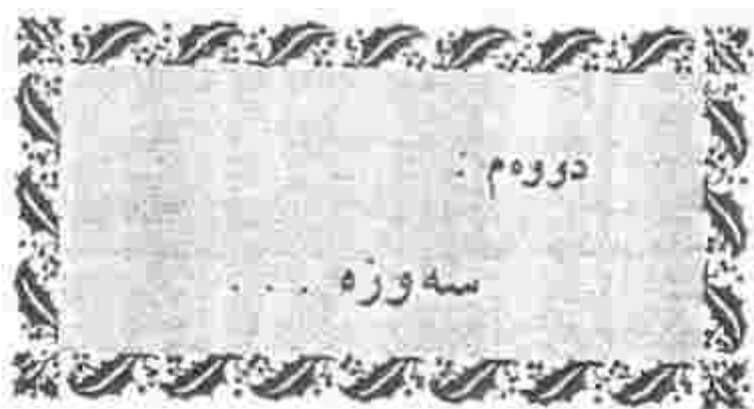
۲- بولا بردن خمباری نافرتهی به سالا چوو .

۸- شیلانه *vaccinium myrtillus*

گه لا و بهره کهی مادهی (tannin - تلین) ی قلیه

ووشک نه کرتنه وونه درئی به وانهی سگ چوونیان ههیه ، بیجون وقوق

بدن .

دوره م :

سه وره . . . . .

سوزه به زهنگیترین چوگی پنکهاتوری کسانایی ، سلیوز و هندی
 فیتلینی وک (فیتامین - A) دانغری . جگه له وهی بنه پسته کللی تری
 خوراکیشی تیه ، هر له تاو پرتین چوری پوره کی یه وه تا فیتلینه جور
 به جوره کان .

نم مایانه به هوئی زیان وگتسه سندان و به رگری نه خوشی دانغری .
 سلیوز نایه قهت و گرنگی به کی گوره ی همه له پاراستنی ته دروستی
 مروق دا ، پشالی سلیوز کله هموو پوه کینک و به تاییقی له سه وزه دا
 هه به . له کونه مدلی هرسی مروق دا هرس ناگری . و دکو خوی
 ته پسته وه ، باریسته به ک نهدات به پاشه پو ، دیواری ریخوله کان
 ته پسته یی ، ریخوله کان چالاک ته کاته وه ؛ یاریده ی دهره لویشتنی پاشه پو
 نهدات (۳) . به جگه له وهی مروق له گرفتی نه پاریزی ، هه روه پارخوله کان
 پاکز نه کانه وه له وهی نه پاریزی که میکروب - ی جوراو جوری تیا جی نشین
 بی .

فیتلین - A ؛ له ماده ی کارونین - *all90carotene* دروست نهی نم ماده ی هس
 وک هر بناوه که ی دا تیاره ، نهی زور همی له گپهر - *da azulle4* .
 فیتلین A - رور موشه خنه ی ناوه وه دهره وهی له ش نه پاریزی . بولیکی
 سه ره کی هه به له کرداری (بین) دا ، به قلیه ی بین له شویی قاریکی دا ،
 هر له بهر نه مه به ، نه رانه ی نم فیتامین که مه تووشی (شهوکویری -
nyctalopia) نهی (۳) .

شونه کان :

۱- پیاز : *allium cepa*

گوگردی فیتلین (R.C) زور ، به کل نه هینری بو ؟

۱- پیازی - عه والان - نه پیشه ری بو چله سه ری - هه لامهت - په رمبو -

۲- بو کوشتنی کرمی ریخوله

۳- بو کو کهو به ره ننگ - الربو - *asthma* .

۴- نه لپن گویا به ونه خوشه بانه ، مپووله نه دانه میزه که بان
 (دهره شه کره) .

۵- وه کو (دهم پی کمر) ی درمه ل به کاریت .

۶- سیر *Allium sativum*

سه لکی سیر تاو رته ی گوگردی و فیتامینی تیا به به کاردی بو .

۱- بو کیشی سه ر : چوله سه لکه سیر پاش کونین نه کرینه شوشه بک

- (ئىسپەرتۇ) ، ئاكو (۱۰ - ۱۵) پۇز لەبەر ھەتا ئا ئەنرى لەشوشە يەكى ھە ولېرا ، پاشان لەنستى سەر ھەل ئە سورى .
- ۲- بۆكۈشتى كرمى رېتخۇنە .
- ۳- ھىزۈن ۋە گەرمى ئەدات بە لەش ، بۇيە لەزىستاندا لەشۈنەساردە كاندا ئە خورى .

۳- جەوينجە : *Triphonella foenum*

نۆۋە ووشك كراۋەكەي لىنچە مەنە و ئاسن و فوسفورەس ي تىايە و بەكارىت بۇ .

- ۱- كۈرۈنە ۋەي ئارەزۈۋى خوارىن
- ۲- ئە ئىرتە سەر دومەل بۇ دەم كەرنى .
- ۳- ۋەك دەر مائىكى (پەوانكەر) بە كۈرۈت .
- ۴- تۆلەكە *malva neglecta*

مادەي لىنچە مادە ، زو ۋە ھەلەن و تازەن ي تىايە

- ۱- گەلا ووشكە كاتى ئە كۈلۈنرى و ئەدومەل ئەنرى

۲- ۋە مادە يەكى ئازار پەلەسك ئىشەدا

۵- مەقەنۇس : *petroselinum crispum*

گەلا و لاسك ۋە پە رە گە كاتى ووشك ئە كۈنە و ، ، گەلا سە رزە كەبشى بەكارىت

- ۱- بۇ زۇر كەرنى مېز

۲- بۇ كۈرۈنە ۋەي ئارەزۈۋى خوارىن .

۶- چاۋبارەلە *carlina acaulis*

مادەي (پىزىن) و زو ھەلەن تىايە . پەگە ووشكە كاتى بەكارىت بۇ ،

- ۱- زۇر كەرنى مېز

۲- ئەنرى لە برىق ئۇرەن

۷- ئاشك : *taraxacum palustre*

مادەي (ئېنپولېن - *mulin*) و (لائىكس) ي تىايە (۳) ، پەگە ووشكە كاتى بەكار ئە ھىزى بۇ

- ۱- زۇر كەرنى ئارە زوۋى خوارىن

۲- ئەكەرنى يە چا ، بۇزۇر مېز كەرنى .

۸- گىزەر *carotte*

لە (۸۸٪) ي ئارە ، (۱۰.۳٪) چەۋرى ، (۹٪) كۇرۇتۇلۇپ رەپت ،

گۇرگۈدۈ فوسفورۇ كلوروسۈنۇم و پۈتۈنلەسۈم و مە گىنۇم و كالسىيۇم و ئاسن

بىك ھاتوۋە . زۆر دەرھەمەندە لە قىتايىن (A) ، b ، جىگە ئېتىمىنەكانى ئىرى
رىك (B, R, C)

۱- ھەركەسى دەستى بىگا ، دىرنى لىخوارىن تاكا بەر ھىرايەن چاۋى
بەھىزى .

۲- ئەجنرى و ئەكرى بە مائىبى گۆشت جىبىدا ، لە پىست ھەل ئەسرى ،
بۇ ئەھى رەھنەقى بىلق ئىشا لەبازاردا (مەخەم) نى ھەپە ، قىتلىن
(A) نى تىلە ئاۋى (قاندۇل - vandol) مو بو ھەمان مەپەست بەكارى .

۹- تور padish

گەلا سەر: كانى وە كۆھەمور سە وزە بەك زىگىسە بە قىتلىن (C.A)
سە لىكەكەي (۸۵ - ۹۰٪) نى ئاۋ بگو گوردو مادەي ئايتروچىنى تىلە و كەمى
(۷.۵) تىاپە . بە كار ئەھىرتى بو

• كېدە رەي ئارەزورى خولودن

۱۰- سلق : Gardenbeet

ھىندىكى باش (ئلس و كالىسوم و قىتلىن Kca) نى تىاپە^{۳۳} . بەكارى بو

۱- شۇرباكەي بۇلەرولارازى

۲- بۇلار بىر قى گۆشى لە بەسالأ چۆرەكاندا .

۱۱- تەمانە : tomato

تور بەي ئاۋە ، قىتلىن (adabta) نى تىلە^{۳۴} .

زۆر ترشەلۇكى رەھكى تىلە ، كەمى (ئۆكسلىك ئەسەد) نى تىلە .
ئەھى ئەن لە پلى ئەكەن ، لەم بواردە نەمانە بەكانى بەكارىت .

۱- بۇ ھاۋنەكرىن پىپەدانى زەردە و ئەرزەردە بىرە .

۲- بۇ ئەوانەي پىستى پىشت نىنوكىك تىنكل ھەل ئەدەت

۳- بۇ ئاغزەن سلق پىر ، بە تاپەن لىرولانز .

۱۲- رىواس : runcalpinus

مادەي (ئەتراكۆن) نى تىلە ، وەكۆ لەمە رىش وونمان كلوى رەوانكەرى

ھەپە ، ھەرۋەھا كەمى مادەي (تلىن) نى تىاپە^{۳۵} . زۆر چۆرىش ترشەلۇكى

تىلە كەيارمەقى مۇزىنى (كالىسوم) « ئلس » و « فوسفوروس » ئەدەن :

۱- ئاۋ بىر قى گۆشى

۲- بۇ كۆرەھەي ئارەزورى خواردى .

۳- بۇ تىكە نەرمە .

نهو مادانهی له میوه‌دا هه ن ، هه رس کردنیان و ژینده پال کردنیان ئامانتره
 لهو مادانهی که نه سه‌وزدها هه ن ، میوه خواریه‌یکه پنه‌هق و غه‌ره‌یه به بو
 مروق ، نهو فیتامین و خوی کانه‌ی یه نه میوه‌دا هه به ، زوزنه لهوهی
 له سه‌وزدها هه به ، هه ندهی میوه توانایه‌یکه به‌پریان هه به
 له‌چاره کردن دا . . .^{۱۱۱}

۱- تری

له هه موو میوه‌یه‌یکه تر ئامانتره بو هه رس کردن ، جگه له‌ناو (شه‌تری
 تری - گلوبوز) و (شه‌کری میوه - لیفولوز) ی‌تیابه . زوزن زمگینه به خوی
 کانه‌ی به نایه‌ق (چوتاسیوم و فوسفور) ده‌له‌هه‌نده‌ترین میوه به
 فیتامینه‌کان ، به نایه‌ق (فیتامین A,B,C به کاره‌ینان) :

۱- بو‌لا بردن گرتی

۲- بو‌نه‌خوشی له‌رو لا‌واژ ، پاش نه‌خوشی

۳- بو‌منالی لا‌واژ

۲- هه‌نار pomegranate

هه‌ناری ترش و شیرین و منی خوش هه به ، ترشه‌که‌ی هینلیکی زوز
 ترشه‌لۆکی روه‌کی و که‌منی (فیتامین C) ی‌تیابه . شیرینه‌که‌ی کارینه
 کاربو‌هیدریت و شه‌کری میوه‌ی زوزنه هه‌نار که‌منی خوی ئاسنی نیابه .
 تونیکل و گوله‌که‌منی به‌کار نه‌هیزی .

۱- ده‌نکه هه‌نار بو‌ناره‌ق بیزوکه‌ر ، بو‌منالی (نیکه‌نه‌رمه)

۲- بو‌کوشتی کریمی ریخوله (ترش)

۳- تونیکله‌که‌ی نه‌سو‌تیزی و نه‌کرتی به برینه‌وه .

۴- به‌به‌ی گوله‌هه‌ناری فارسی - ووشک نه‌کرتیه‌وه‌له‌گه‌ل - سه‌ل و زاخ -

دا نه‌کو‌رتی ، بو‌سو‌تاندنه‌وه و برینه‌داری پوک و توده‌م .

۳- توبو mulberry

پروتین و شه‌کر و چه‌وری و خوی کانه‌ی و فیتامین (c.a.b) ی‌تیابه .

۱- شانو و شانه و شانه لۆكى پوه كيان زوره .

۲- شانو و شانه بيزو كهر

۳- شانو و شانه بو گير سانه و به يره واني .

۴- شانو و شانه بو - ورتزه

گه نم و جوو پرنج . پيڻڪهائي سهره کي يان (فيلسنه به) ڪوئجي و
 ڪه تان هيٺينڪي زور چوڙي نائيز unsaturated fatty acid يان تيا به^(۴۷) ، ثم
 چوڙي به ش جوڊا گانه به ڪي گرتنگي هه به ، ڪه بريتني به لهه وي جن به
 (ڪولسترول و چوڙي تير) ي ناولش ليز ٿه ڪاو به مه رادهي چوڙي تير و
 ڪوليروئي خونين ٿانه به زيني . توٽڪل دله ويٺه له (قيتابين B) دا
 دهوله مه تله ، له به ٿه مه به ٿارهي بوز ٿه ري سهي باشتره^(۴۸) .

۱- گه نم :

- دهه گه نم له نيشاسته پيڪ هائووه . جڳه له وڙهه دروست ڪرڊل، هيج
 ڪارٽيڪي تري تيره . توٽڪي دنه ڪه گه نم ٿيلين (b) ووسفوزي تيله^(۴۹)
 ۱- توٽڪه ڪهي ٿه ڪوئيني ، بو ڪم ڪرڊنه وهي خوروي ته خوشي به ڪل
 پست .
 ۲- توٽڪه ڪولا وه ڪهي له پست و ٿم و چلو هه ل ٿه سوڙي بو ٿه ري رهونه لي
 بدات .
 ۳- ٿڙد ٿه ڪرنت به بيوه ٿه ڪ ، جو مگهي به ٿاڙو دوهه ل ٿه تري

۲- ڪه تان linum usitatissimum

- تو ڪه تان مادهي (ليتجماده) و پروسنيڪ ٿه سيد^(۵۰)
 prussic acid تيله . جڳه ٿه هه سڌي رڻوڻ ڊيوه ڪي
 ۱- بولا بون گرتي
 ۲- بو ٿاڙا بريني ياداري
 ۳- ٿه ڪه تري وله دوهه ل ٿه تري بوڊم ڪرڊني دوهه ل

۳- جو barley

- پيڻڪهائي نه چينه وه سهه رگه نم ، به لام جوڙي ٿاڙي رڻوڙره . له به ٿه مه به ڪه
 هرسي گرتا ، هيٺينڪي بلش پيڻڪا تروي ڪانزاي بوٽ (ڪالسيوم ويوتلسيوڪ
 و فوسفور) ي تيا به . پيڻڪهائي جو بريتني به له^(۵۱) .
 ۱- پروٽين ۱۱ %
 ۲- چوڙي ۱.۵ %
 ۳- نيشاسته ۶۶.۵ %
 ۴- ريشال ۴.۵ %

۵۔ مادھی کاتزایی ۶٪

۶۔ ٹاؤ ۴٪

یہ کار ٹھہرتی :

۱۔ ٹاوی جو : وہ کوپاکڑ کھڑوہی بریں بہ کار ٹھہرتی لہدم و ، وەر ٹھہری

بو بریں و سوٹانہ وی ٹوڈم

۲۔ ٹاوی جو : لہڑمہ زانان د بہر بلنگی ہن نہ کرتوہ بہر ہیولہی ہنزو پیرگہ

گرتنی بوستنی بہ بخورہ گہی پرمند شی

پینچہم :

گول و پروہ کی بے یون و بے رامہ

پیشہ کی . . . .

ہم بہتہ دھولہ مہ نمتوین بہ شی پرووہ کہ لہ مدہی کیماسوی وہ کارہیتانی
نہدہرمانگہری کوردی۔ روز بہی زورخان لہ قہ دیال و زوزانہ کاندا
بہ خورسکی نوروں۔ ہہنیکیان لہ دہشتہ کلپش کا نھسوی ، لہم مادانہی
خواروہ ہندی لہوینکھانووہ چلاکلا لہم گول پرووہ کہ بہ بون و بہرامانہدا
دوڑراونہتوہ :-

۱۔ سابونین saponine

۲۔ سالیسیک تہ سید salicylic acid

۳۔ پوف زوو ہہنی

وٹک ا۔ کارفون gurone

ب۔ ٹامپول timole

۴۔ ٹاریونین arbutine

پاکڑ کہرہوون

۵۔ مادہی تہ the principle

۶۔ گلائیکوساید glycosides

۷۔ لہجہ مادہ

۸۔ ریزین

۹۔ فلافرینا

۱۰۔ مائین

۱۱۔ نوروین و سکوپولامین :

atropine scopolamine کورژ ہوق مسولکسہ کای۔ ر پچٹہ و

دہر کہوانہ کافی و دہر کہ وان بیسیہی چلو۔ بہ ہوی کاری حوزہ دہ مارنکہ وہیہ
ہی کی نہووتری دہ مارہ para-sympathetic کان۔ تہم دہ مارانہ مادہی
رئسیتابل کولین Ach دہر تہ دہن و بہم شیوہہ کارنہہ سہر لوسہ مسولکسہ کای
و کورژان تہ کھن۔

سادہی سکوپولامین و ٹخرووین ، کہلہ ہہندی پروہ کی وٹک۔
تولہ زورہ۔ (۱۹۹) ہہن و ناوی بازارگان (باسکوسان) ، نامین ، مادہی۔
نمیتابل کونسین۔ کاریکاتہ سہر لوسہ مسولکسہ و کورژونیان تہوہ سنی ،
سہر لہ بہر تہ ہدیہ تہم مادانہ لہ وزانہ سکانہدا بہ کار تہ ہیزی کہلہ تہنجاسی
گرژوون لوسہ مسولکسہی پچٹلہ و ہیرہر۔ وہ دیوست تہن ، وٹک کای
ژان گورچیلہ وزانہ سکی پاش۔ ہر ماہوون۔ (۱۹)

۱۲- کولچيسين colchicine

وه كوله پرووه كى (زه عفران، ميرگ) دا ههيه ^(۱۹).

كولچيسين ماده به كى تفته له پرووه كى (زه عفران) ميرگ دهر ته هينرى ر به كار هيت بوئازار برينى (دهره ميران - داء النفرس goute)، ^(۲۰) كه برينى به له هه وكرن و سور برونه وه هه اوسان جو مگه به كى بچوكى له ش، به تا بهتى جو مگه به پنجه گوره ي پى، جو مگه كه زور به نازار نهين و به دست ليوه دانا ته به شنى ^(۲۱).

۱۳- پولى پودين polypodine

له هه ندى پرووه كى وه كو (قزى كه نيشك) دا هه به ^(۲۲) دهر درلوى زراو زور نه كات .

۱۴- فيتامين سي vitamin-c

برينى به له (ئسكوربيك ئسيد ascorbic acid به زورى له ميه وه وىك (پرتقال و ليمون) و سهوزه دا ههيه . به كه ميش له هه ندى گولى وىك (گوله نه سرين) دا هه به . كه كه مى (ستريك ئسيد) بشى تيله .

۱۵- كومانين Cumarine له هه ندى پرووه كى وىك كئيره - دا هه به ^(۲۳) ناهينى هوكلرى (هه ، نو، جهوت ، دوو) ي هه ينى خونين دروست بيت . ميه يى خونين : به زنجيره به ك كار لئيكردن دا نه پروات . تله نه جامدا ماده ي (فايسرين) دروست نهين كه ماده به به وه كه به . له م زنجيره كلر لئيكردنه دا ، چه نده ها هوكلرى وهك (هوكلرى پرومبين ، جهوت ، نو ، هه) به كار نه برين . نه گهر به كيك يازياتر له م هوكلرانه له پلازما ي خونين دا نه بو و نه وا خونين نامه يى .

ماده ي كومانين : كه له كئيره وسى په رده دا هه به . نه يته هزى شه وه ي هوكلرى (۲ ، ۷ ، ۹ ، ۱۰) دروست نهين ^(۲۴) به هه راده يان له خونين دا كه م نه يته وه و خونين نامه يى .

پلازما يان : plasmapheresis

نه م پرووه كه گولئكى هيلكهي سهي هه به ، نه وه كه ي ماده ي (پروفن ئلئون و تليتول) زو وه لئينى تيله .

۱- رونه كه ي نه گيرى و له سه ر هه ل نه سورى بو كوشتن نه سهي .

- ۲- نژوه کەي که کوترا نه گيرينه به بوزانه سڅ و بلي سڅ .
- ۳- خواردن تروه کەي نعلين ماته بو چلوهي بهر ههنگه
- ۴- بون کردن تروه کو تروه کەي بو به لغه م فری دان

۲- بابوونه : *matricaria chamomilla*

گوله کەي له چلوه له و گوله بغه مبره و گوله فەقن شەپن . بون و بهرامه به کي به چيزی ههه ، گوله کەي له گوله نيرگسکي بچوکه شەپن و رونا زوو هه ليني تيله .

- ۱- توزه کەي نه کورن به برين و هه وهه
- ۲- هه لمزي بون توزه کەي بو هه لامت
- ۳- گيراوهي توزی گوله کەي بوزانه سڅ
- ۴- گيراوهي توزی گوله کەي بو بيسويژي به بلزار

۳- وهه ورشه *viola odorata* گهلا و گوله کەي مادهی (سايونين و

سايپيلاک نه سيد) ي تيايه

- ۱- شتني سه به گيراوهي گهلا و گولن ووشکي سه ناھيل
- ۲- گهلا رگوله کەي حورن بوزانه سڅ
- ۳- وه کو چا نه خورينه وه بو ده ردا ن به لغه م

۴- نرني وور چاله *arctostaphylos uva-ursi*

گهلا کەي مادهی (نلوبونين و) مينتل (نل بونين) نيبه کە وه له پاکژ کە ره وه کار نه کەن . گهلا ووشکە کەن نه کورن به (چا) ، نه خورينه وه بو ميزه چورکني .

۵- مھيران : *gentiana lutea*

گيا به کي نغته ، ره گه کانی ووشک نه کورينه وه

- ۱- بو باکرتن
- ۲- بو کردنه وني نلوه زووی خواردن

۶- نالو : قلیي کە وله *gentaurium erythraea*

گوله کانی ووشک نه کورينه وه ، مادهی تانی تيايه . وه کو چالی نه نرني ، بو زور کردن ليک و نلوكي گهه کق نساژي هه رس کردن نه خورينه وه

۷- گوله بهاری : *Ranunculus ficaria*

ریشه تازه کهی مادهی (نیمه توتول - *anemol* تیله ، له شورینی با دار
هفته سورنی بونه هیشتن تازاری با داری .

۸- مهرزه ، مهرزنگه ش *Origanum vulgare*

گوله کئی مادهی (تاین) روئی زووه لین - ی تیله له دم وهر نه دری بو
سورنه ره ی هه وی ناو دم و بوک .

۹- توله زهره *utropa bellidona*

گه لا و ره گه کئی مادهی (نه ترزیین و سکنیولامین) ی تیله .

۱- بونه هیشتی ژانه سک

۲- بزگیر سانه وه ی ره وان

۱۰- سیس عومهر : *thymus serpyllum*

گوله کئی که مادهی (تاین و زووه لین) ی تیله ووشک نه کرتیه وه
به کارشنی بو

۱- گیر سانه وه ی ره وان

۲- گیر اوهی گوله ووشکه کئی بو سورنه وه وه وی ناو دم و بوک

۱۱- چاره پشیله *Matricaria recufita*

مادهی زووه لین و لینه ماده و دزی کولیسچی تیله گوله کان ووشک
نه کرتیه وه ویه کارنه هیزی بو

۱- بونه هیشتنی خیلنج

۲- بونه هیشتنی بلی سک وژانه سک

۳- بزگیر سانه وه ی ره وان

۱۲- ریخانه کیویله : *achilca erbarotta*

مادهی تلل و زووه لین تیله

هه مو وروه که که به تهری یان پلس ووشک کردنهری به کارشنی .

۱- بو کردنهری ناره زووی خورلند

۲- نه کرتی به چا بونه هیشتنی کۆکه ی ووشک

۳- بزگیر سانه وه ی سک چوون

۱۴- قزى كە نىشك *Polypodium vulgare*

مادەى (رېزىن و پۇلى پۈچۈن) تىلبە - ر كىلى بەكار ئەھىتى بۇ .

۱- بۇ گىرسانوۋى بەنە قىرە - *stea torrhea*

لەم جۈرە رەۋان بەدا چەۋرى بەكى زۇر و پىلىي كەم دالە نىشى ئەمەش
لە ئەنجامى ھەرس نە كرىن و نەئىنى مادەى چەۋرى بە ۋە . ھەرس و مژىنى
چەۋرى لەسەر دەردانى مادەى زەردار شەۋستى ئەگەر نە بەر ھەر ھۈبەك ئەم
زەرداۋە كەم بىتەۋە بىلەن دەر - نەئىنى ، شەۋا مادەى چەۋرى ئلوخواردن
ھەرس ئاكرى و نامزىنى ئەنەنجام دا پىلىي ھىتىكى زۇر چەۋرى تىا
دەرئەما و زىرى و ئەۋبەلە فېرەبە دروست ئەبى .^(۱۳)

مادەى (پۇلى پۈچۈن) دەرئەۋى زراۋ زۇر ئەكلە ھەندى لەم نەخوشانە
چىك ئەكەتەۋە .

۲- چايدە گە كان، بۇ دەرھلۈشىنى بەلغەم

۱۵- چايدە ر : ھەرۋى *aqrop) conrepens*

دەنكە كان روشك ئەكەتەۋە ، ئەكۈلئىنى ، كەسلەد بوۋەۋە ، لەشۋىنى
باپار ئەئىنى بۇ نەھىشتى ئازارە كەى .
ھەندى چىر گىراۋەى ھارۋەى دەنكە كانى لەپىت ھەل نەسورى بۇ
ئەۋەى زەۋنەقى بەداق .

۱۵- زەغفەران مېرك *colchicum autumnale*

مادەى (كۈلچىسېن) ى تىلبە ، تۈۋەكەى روشك ئەكەتەۋە بۇ نەھىشتى
ئازارى (دەر دەمىران)

۱۶- ھەمىشە بە ھار : *calendula officinalis*

گۈلە كلى مادەى (رېزىن و زوۋ ھەلەن تالە مادەى سېلۋىن ى تىلبە .^(۱۴)
بەكار دىت بۇ .

- ۱- گىراۋەى گۈلەكلى بۇشتى بىرىن .
- ۲- گۈلەكانى ئەخورى بۇزانە سك
- ۳- بۇ كرىنەۋەى ئارە زوۋى خواردن .

۱۷- گۈلە پزىمىن *arnica montana*

گۈلە پزىمىن

گوله کانی مادهی (فلاقون و زووه لمینی) نیله

۱- بونه هیشتنی ژانه سک

۲- بوزور کردنی میز

۳- بوزپز ماندن

۱۸- چاتره *thymus vulgaris*

گه لا و گوله کانی مادهی (زووه هینتی و مکو- شایمزل)

۱- تلین - ی تیابه .

۲- بونه هیشتنی کزکه ی نه زم

۲- بوزکرنه و هی تلره زووی خواردن .

۳- بونه هیشتنی بای سک .

۱۹- گوله باخ *rosa gallica*

په ره کانی ووشک نه کرینه وه ، مادهی- تلین و زووه لمینی نیله

۱- بوزگیر سانه و هی ره وانی

۲- بوزره هرآوی بوون .

په ری گول تولانی مشتی ژهری هه به .

۲- نه عتا : *mentha spicata*

مادهی زووه لمینی وک (کزفون - *caruone* و) تلین) ی نیله .

۱- بوزکرنه و هی تارزه زووی خواردن

۲- بوزبای سک

۳- بوزله سک

۲۱- په له ک *glycyrrhiza glabra*

مادهی (زووه هینتی و سلوتین و گلابکتوساید) تیابه په گه کانی ووشک

نه کرینه وه بو

۱- بوزلا : ردهی (گرتنی)

۲- بوزره سک

۳- بوشتنی هه م به گیراوه ی هاراوه ی په گه کانی بو سوتانه و دی هه م ویرک

۲۲- گوله نه سرین *rosa canina*

مادهی لینج و شکر و فیتلین سی و ستریک و ملیک نه سیدی تیابه .

قنچکی گول و نوزه کانی ووشک نه کرینه وه به کارنیت بو

۱- رەكۆ چالنى ئەترى بۇ سونانەۋە ھەرى بەك

۲- رەكۆ بۇ زۆرگەھى سىز

۳- رەكۆ بۇ ھە لاسە ت .

۲۳- كىتىرە *Melilotus officinalis*

مادەى - كۆمەرىن - ى تىپايە ھە ، ھەمۇر ۋە ھەكە كە روشك ئەكەرىنەۋە ،

بە كەردىت بۇ - دەر ھەلۋىتى بە لىغەم

۲- بۇر شانەۋەى پاش ۋە ھەراۋى بۇرۇن

فهره نگوگ

rickets	لكساح	۱- نيسكه نوره مهال
osteomalacio	نليز العظام	۲- نيسكه نوره - گه ووه
antibiotics	المضادات الحيوية	۳- نه نقر بايو تيك
rheumatism	روماتيزم	۴- باداري
steatorrhea		۵- به له قيره
reflex	انعكس	۶- به هاناها تنوره
asthma		۷- بهر ههنگ - نه نكه نه فسه ربو
dysmenorrhea		۸- بن نويزي به نازار
conjunctivitis	التهاب الرمد	۹- چاويشه
goute	داء النقرس - داء الملوك	۱۰- ده رده مبران
لاسلامس	حراج	۱۱- ده رده ل
diabetes mellites	السكري	۱۲- ده رده شه كره
hypnotic	النوم	۱۳- خه ونه ر
r.b.c	كريات الدم الحمراء	۱۴- خپزه كهي - دورى خوړين
epithelium	انسج epithelium	۱۵- پروو وژشه شاهه
Inspiration	الايحاء	۱۶- تيفروسماندن
acidity	الحموضة	۱۷- ترشه لوزكي
laxative	مسهل	۱۸- به وانكه ر
ulcer	قرحه	۱۹- هه و
gastric ulcer	قرحه المعدة	۲۰- هه وي گه ده
duodenal ulcer	قرحه اثني عشرى	۲۱- هه وي دوازه گرتي
stimulus	منبه	۲۲- هه زينه ر
external stimulus	منبه الخارجى	۲۳- هه زينه رى دوره كى
taemia	الدندان الشريضة	۲۴- كيمي گه ريسى
g.a.v	جهاز الهضمى	۲۵- كونه بدلى هه رس
nas	جهاز اعصابى	۲۶- كونه ندامى دمار
constipation	الامساك	۲۷- گرت
fungus	فطر	۲۸- كه روو
gargle	غرغرة	۲۹- له ده م وهرده ر

emuresis	بسلل لسيول	٣٠- ميز كردنه ناوجي
blood capillary	شعيرات الدمويه	٣١- مولونهي خون
hemorrhoid	البواسير الشرجية	٣٢- مايه سيري
thyroid gland	الغدة الدرقيه	٣٣- ملغورهه گلاند
ureter	الحالب	٣٤- ميزه يورق
urethra	٣٥- ميزه جزوا حليل	
dysuria		٣٦- ميزه چوركى
micro-organisms	٣٧- ميكروب الجرثوم	
parasite	الطفيل	٣٨- مشه خور
absorption	٣٩- مشتز آمد صااص	
mesaliv	العصية	٤٠- سوريزه
nyctalopia	٤١- شه وكر نرى	

1— Medical pharmacology

Andress goth , md

Eisfrth edition

Saint louis 1976

2—Immunology

D.m. weir

fourth edition

london 1977

3— Davidson's principles and practicent medicine

12th editioh

BY john macleod

London and newyork 1980

4—Baily's and love's

short practice of surgery

BY A.J. HARDING RAINS

17TH EDITION

LONDON 1981

5—Medical plants and their uses

hans fluck

translated from germany by

J.M. ROWSON

LONDON W. foulsham and co. Ltd.

newyork 1973

6— Physiological chemistry

BY H. A. harper

15th edition

california 1975

7—The human body

David Rubenstein

london, newyork 1977

8— A synopsis of rheumatic diseases

D.N. golding

3rd edition

great Britain 1978

9 Muir's text book
of pathology/
10th edition
BY J.R. anderson
great Britain 1976

10—

١١- هلوکاری ژماره ٦٨٦ ماکه کارنده رزی لیڈان
د. هیوا عسر احمد

١٢- پاشکوی عیرقی

١٣- الطب الشمعی

تالیف د. س. جازفیس ترجمه د. امین رویحه

دار لفلم بیروت - لبنان - ١٩٧٤

١٤- الانسان الخائر بین العلم والحرفه

د. عبدالمحسن صالح

کویت ١٩٧٩

١٥- الغذاء قبل الدواء

د. محمد رفعت

بیروت - لبنان - ١٩٨٠

١٦- علم النفس لفسیولوجی

د. احمد حکشه

دار المعارف بیروت ١٩٧٧

١٧- علم الفولکلور

د. محمد جوامیری

دار المعارف بیروت ١٩٧٥

١٨- التداوی بالاعشاب

د. امین رویحه

بیروت - لبنان

۱۹۔ الغذاء لا الدواء

د صبري القباني

دار لعلم للعلايين بيروت ۱۹۷۹

پهراويزه کان . . . .

۱۔ سه رچاوهی ۱۳ لاپه ره ۱۵۳

۲۔ سه رچاوهی ۱۰ لاپه ره ۱۰۶

۳۔ سه رچاوهی ۱۴ لاپه ره ۱۸۰

۴۔ world health 26 1977

لاپه ره۔ ۴۔

۶۔ سن ۱۱ ل ۴

۷۔ سن ۱۶ ل ۱۱۵

۸۔ سن healthy child
group of doctors

۴۲ ل

۵۴ ل

۵۷۶ ل

۶۰۴ ل

۵۳۴ ل

۱۱۲ ل

۱۳ ل

۷۷ ل

۲۹ ل

۱۲۹ ل

۷۸ ل

۱۱۲ ل

۹ ل

۴۴۲ ل

۹۔ سن ۲

۱۰۔ سن ۱

۱۱۔ سن ۱

۱۲۔ سن ۳

۱۳۔ سن ۱

۱۴۔ سن ۳

۱۵۔ سن ۴

۱۶۔ سن ۵

۱۷۔ سن ۱۸

۱۹۔ سن ۱

۱۹۔ سن ۳

۲۰۔ پهراونزی ۸

۲۱۔ سن ۶

۲۲۔ سن ۱۹

30-23	1	P 013
40-23	0	P 1V
20-23	0	P 02
10-23	A	P 331
00-23	1	P 020
63-23	0	P 02
73-23	1	P 7V1, 611
83-23	0	P 221
23-23	61	P 122
03-23	0	P 2V
33-23	61	P 002
43-23	2	P 621
23-23	2	P 22
13-23	0	P 73
03-23	61	P 12
62-23	2	P 221
72-23	61	P 012
82-23	0	P 121
22-23	2	P 211
02-23	1	P 023
32-23	61	P 001
42-23	61	P 001
82-23	0	P 33
12-23	0	P 32
02-23	A	P 12
62-23	1	P 023
72-23	2	P 0
82-23	1	P 603
22-23	0	P V
02-23	A	P 221
32-23	2	P 211
42-23	61	P 333

۵۵-س ۵

۵۶-س ۹

۵۷-س ۵

۵۸-س ۵

ل ۱۵۹

ل ۵۸۰

ل ۱۶۸

ل ۱۳۴